

4. JOGSZABÁLYTANI ISMERETEK

BEVEZETÉS

A fejezetben a legfontosabb jogszabálytani ismeretek kerültek feldolgozásra: a társadalmi normák sajátosságai, a jog fogalma, a jogi normák és jogszabályok fogalma és fajtái, a jogszabályok érvényessége és hatálya, a jogérvényesülés és jogalkalmazás kérdései.

A jogszabálytan elsajátítása rendkívül fontos, mivel az ingatlan-nyilvántarasi ügyintéző, egy közigazgatási szerv köztisztviselőjeként jogalkalmazó, feladatát akkor láthatja el eredményesen, ha birtokában van ezen szabályok ismerete.

A fejezetből Ön megismeri:

- T a jog fogalmát és funkcióit,
- T a jogképződés módjait,
- T a jogforrási rendszert és hierarchiát,
- T a jogi norma szerkezetét, a jogszabályok fajtáit,
- T az állami irányítás egyéb jogi eszközeit,
- T a jogszabályok érvényességi követelményeit és jogi szabályok hatályosulását,
- T a jogszabályok megjelölésére, kihirdetésére és közzétételére vonatkozó szabályokat,
- T a jogérvényesülés és jogalkalmazás fobb kérdéseit.

A fejezet elsajátítása után Ön képes lesz:

- T elhatárolni a jogot más társadalmi normáktól,
- T elhatárolni az alaki és anyagi jogforrásokat,
- T megfogalmazni a jogforrási hierarchiából fakadó következményeket,
- T meghatározni a jogi norma szerkezetét, saját maga is megfogalmazhat tetszőleges normaszöveget,
- T elhatárolni az egyes jogszabályokat egymástól, illetve az állami irányítás egyéb jogi eszközeitől,
- T meghatározni, hogy egy jogszabály milyen feltételek esetén tekinthető érvényesnek,
- T megállapítani egy jogszabályról, hogy mire, mettol-meddig és hol alkalmazható,
- T elhatárolni a jogszabály kihirdetését a közlésétől,
- T felismerni egyes jogszabályokat,
- T felkutatni egy témára vonatkozó jogszabályokat,
- T alkalmazni egy adott jogszabályt, elhatárolni a törvényi és történeti tényállást,
- T értelmezni egy adott jogszabályt.

TARTALOM

4. JOGSZABÁLYTANI ISMERETEK	4-1
4.1. A JOG FOGALMA	4-3
4.1.1. A társadalmi normák sajátosságai	4-3
4.1.2. A jog fogalma.....	4-4
4.1.3. A jog és más társadalmi normák	4-5
4.1.4. A jog funkciói.....	4-5
4.2. A JOGALKOTÁS ÉS A JOGFORRÁSOK.....	4-6
4.2.1. A jogképződés módjai.....	4-6
4.2.2. A jogforrás fogalma. A jogforrási hierarchia.....	4-7
4.3. A JOGI NORMA ÉS A JOGSZABÁLY.....	4-8
4.3.1. A jogi norma fogalma és szerkezete.....	4-8
4.3.2. A jogszabály fogalma és fajtái	4-8
4.3.2.1. Az Alkotmány.....	4-9
4.3.2.2. A törvény.....	4-9
4.3.2.3. A rendelet.....	4-9
4.3.3. Az állami irányítás egyéb jogi eszközei	4-10
4.3.4. A nemzetközi szerződések a jogforrások rendszerében.....	4-11
4.4. A JOGSZABÁLYOK ÉRVÉNYESSEGE ÉS HATÁLYA.....	4-11
4.4.1. A jogszabályok érvényessége	4-11
4.4.2. A jogszabályok hatálya	4-11
4.5. A JOGSZABÁLYOK MEGJELÖLÉSE, KIHIRDETÉSE ÉS KÖZZÉTÉTELE.....	4-12
4.5.1. A jogszabályok megjelölése	4-12
4.5.2. A jogszabályok kihirdetése és közzététele.....	4-13
4.6. A JOGÉRVÉNYESÜLÉS	4-14
4.6.1. A jogkövetés.....	4-14
4.6.2. A jogviszony sajátosságai.....	4-15
4.6.3. A jogi tények	4-15
4.7. A JOGALKALMAZÁS	4-16
4.8. A JOG TAGOZÓDÁSA.....	4-17
4.9. ELLENORZO KÉRDÉSEK, FELHASZNÁLT JOGSZABÁLYOK ÉS IRODALOM.....	4-19
4.9.1. Felhasznált jogszabályok és irodalom	4-19
4.9.2. Ellenorzo kérdések	4-19

4.1. A JOG FOGALMA

4.1.1. A társadalmi normák sajátosságai

A társadalmi normák olyan magatartás-eloírások, amelyek a lehetséges magatartások közül eloírják a helyeset és a követendot, az eloírás be nem tartása esetére hátrányos következményt helyeznek kilátásba és azt általában meg is valósítják.

A társadalmi normák egyidosek az emberi társadalommal - társadalmi normák nélkül nincs emberi társadalom. A társadalmi normák a magatartás befolyásolás egyik legfontosabb eszközét képezik.

Ilyen befolyásolási eszközök még az eszmények, eszmék, a közvélemény, az eloítéletek, jelek és szimbólumok, gyakorlati hasznossági szabályok, egyének közötti kapcsolatok, ellen- és rokonszenv.

A társadalmi normák magatartás befolyásoló szerepüket más normákkal és más társadalmi jelenségekkel együtt látják el.

A társadalmi normáknak több fajtája alakult ki. Fokozatosan vált el egymástól a szokás, az erkölcs, a vallási norma, a jog. A társadalmi fejlődéssel újabb társadalmi normák jelentek meg: az illem, a divat, a politikai normák, szervezeti normák.

A társadalmi normák legfontosabb sajátosságai a következők:

A társadalmi normák olyan **nyelvi-gondolati képződmények**, amelyek magatartás mintát, meghatározott magatartás eloírását tartalmazzák.

A társadalmi normák jellemzője az **érvényesség**, azaz eloírásaik meghatározott körben kötelezőek, azokat be kell tartani.

A társadalmi normákra jellemző a tartós **idobeli érvényesség**, nem egyszeri alkalmazásra vonatkoznak, hanem hasonló helyzetek minden esetére, azaz rendszeresen ismétlődnek.

A társadalmi normák jellemzője az **általánosság**, azaz a társadalom tagjainak körére vonatkozó általános érvényesség. A társadalmi normák általánosan megfogalmazott és általánosan követendő eloírásokat, magatartás mintákat jelentenek.

A társadalmi normák fogalmi eleme a **szankció**, a normasértés esetére kilátásba helyezett - a normasérto személy számára rendszerint hátrányos - **következmény** eloírása. Ez föltételezi a normasérto magatartás megítélését, értékelését. A társadalmi norma két eloírást tartalmaz: magatartás mintát, valamint a szankciót, a közösség reakcióját.

A társadalmi norma érvényesülését valamilyen kényszer, vagyis valamilyen hátrány elszívésével való fenyegetettség is biztosítja.

A társadalmi normáknak három nélkülözhetetlen **mozzanata** van:

- ◆ a magatartás leírása, megfogalmazása,
- ◆ a magatartás minosítve tilossá, kötelezővé vagy megengedetté,
- ◆ a szankció, a normasértés következményeinek eloirása.

A társadalmi normák a társadalmi együttélés biztosítása során négy **funkciót** töltenek be:

- ◆ magatartás mintát nyújtanak a társadalom tagjai számára, tájékoztatnak arról, hogy adott esetben mi a helyes, a követendo magatartás,
- ◆ közremüködnék a társadalom tagjai között keletkezett konfliktusok rendezésében,
- ◆ lehetővé teszik a személyek magatartásának az értékelését,
- ◆ lehetővé teszik mások magatartásának előrebecslését, hiszen a társadalom tagjai általában a normák szerint járnak el.

4.1.2. A jog fogalma

A jog fogalma kapcsán utalnunk kell rá, hogy a "jog" kifejezést a köznyelvben és a jogtudományban egyaránt több értelemben használják. Jelenti a tárgyi jogot, azaz a jogi normákat, jogszabályokat, de jelenti az alanyi jogot is, azaz az egy személyhez fuzodo jogosultságokat.

A jog összetett jelenség, magába foglalja a jogi eloirásokat, vagyis a jogszabályokat alkalmazó hatóságok döntéseit és az eloirások megvalósulását a társadalom tagjai magatartásában.

A **jogi norma** a társadalmi normák egy sajátos fajtája. Más társadalmi normához képest alapvető megkülönböztető jele, hogy mindenkire kötelező magatartást ír elő és az állam vagy valamely szerve alkotja és biztosítja érvényesülését.

A **jog fogalma** az elozok alapján az alábbiak szerint határozható meg:

A jog olyan **magatartási szabályok összessége**, amelyek

- ◆ keletkezése az államhoz kötődik,
 - * az állami szervek alkotják,
 - * vagy már kialakult magatartáshoz (szabályhoz) fuznek jogkövetkezményt,
- ◆ alkalmazása a társadalomban általánosan kötelező,
- ◆ érvényesülését az állam, illetve szervei - végso soron törvényes erőszakkal is - biztosítják.

4.1.3. A jog és más társadalmi normák

A jog és más társadalmi normák lényeges különbsége, hogy egy adott társadalomban csak egy jogrendszer létezik, amíg más társadalmi normák többnyire a társadalom különböző osztályai, rétegei, etnikai vagy vallási csoportjai szerint különböznek.

A jog más társadalmi normákkal kölcsönhatásban érvényesül. Ha különböző társadalmi normák - mindenekelőtt az erkölcs - a joggal azonos magatartást írnak elő vagy tiltanak meg, akkor jelentős mértékben **elősegítik** a jog érvényesülését. A jog így támaszkodik egyéb társadalmi normákra, esetenként azok előírásait jogi rangra emeli, ezzel a jog erősíti az adott társadalmi normák érvényesülését.

A jog érvényesülését **gátolhatja**, ha előírásai ellentétbe kerülnek más társadalmi normák, elsősorban az erkölcsnek az előírásaival. A társadalmi normák ezért bizonyos vonatkozásokban korlátját is képezik a hatékony jogi szabályozásnak, leronthatják a jogi szabályozás hatékonyságát.

A jog és az erkölcs viszonya a társadalom fejlődésének, a tudományos gondolkodás örök kérdése. Az erkölcsi és jogi szabályok ütközéséből fakadó egyéni tragédiát szemléletesen példázza a mondabeli görög királylány, Antigoné története.

Egy adott társadalomban az erkölcsi normák és a jog kapcsolata a társadalom fejlettségi fokától, a társadalmi viszonyok alakulásától függ.

A jogi és erkölcsi szabályok társadalmi természetűek, azaz közösségi jellegűek és a társadalmi viszonyok által meghatározottak. Társadalmi funkcióik lényegében azonosak, emberi magatartást, társadalmi viszonyt kívánnak szabályozni.

Jelentős különbségek fedezhetők fel a jog és az erkölcs által a normához fűzött következmények, más szóval szankciók terén. Az **erkölcsi kényszer** általános súlya, szigorja más természetű, mint a **jogi kényszer**, amely mögött az állam szervezete áll. Az erkölcsi szankció érvényesítéséről nem valamely társadalmi szervezet gondoskodik, jellegzetes formája a közvélemény, a közösség elismerése, elítéelő állásfoglalása, rosszallása, megvetése.

A jogi és erkölcsi normarendszer különbsége a rendszerek által szabályozott magatartások különbözőségéből, eltérő súlyából fakad. Az állam elsősorban a közhatalommal szankcionált jogi normarendszerrel végezte el az alapvető társadalmi viszonyok (a javak elosztása, birtoklása, tulajdonlása, a hatalmi viszonyok, a gazdasági és politikai hatalom gyakorlásának szerkezete és működése) szabályozását.

4.1.4. A jog funkciói

A jog történetileg kialakult - bár korban és időben változó tartalmú és hangsúlyú - rendelkezése (funkciói):

- ◆ a társadalom működéséhez szükséges rend és biztonság kialakítása és fenntartása,
- ◆ az állampolgárok és szervezetek egymáshoz és az államhoz fűződő kapcsolatainak alakítása, közreműködés a konfliktusok megoldásában,
- ◆ közreműködés a társadalom viszonyainak tudatos alakításában, a társadalmi folyamatok szervezésében.

4.2. A JOGALKOTÁS ÉS A JOGFORRÁSOK

4.2.1. A jogképződés módjai

A jogképződés, jogalkotás problémakörében az a kérdés merül föl, hogyan képződik a jog, hogyan jönnek létre a jogként funkcionáló normák.

A jogképződésnek két alapvető módja különböztethető meg: a jogalkalmazói jogképződés és a jogalkotás.

A jogképződés legősibb módja a szokásjog volt. A **szokásjog** jellegzetesen úgy alakult ki, hogy a közösségek együttélése során kialakult normák, a szokások egy részét az állam elismerte és jogkövetkezmenyt fűzött hozzá. Az állam részéről jogalkalmazó és jogalkotó szerv egyaránt közreműködhetett.

A **jogalkalmazói jogképződés** azt a folyamatot jelenti, amikor a jogalkalmazó szerv, főleg a bíró tevékenysége során, ahhoz kapcsolódva jogi normák jönnek létre.

A jogalkalmazó az eléje került konkrét egyedi jogeset eldöntésének folyamatában alkotja meg a jogi normát. A jogalkalmazói döntésben megjelenő rendelkezés a jövőben hasonló esetekben mások számára zsinórmértékül szolgál.

A jogalkalmazói jogképződés megengedettsége eltérő. Az angolszász jogrendszerekben a bírói jogalkotás általánosan megengedett (precedens rendszer). Más jogrendszerekben tiltott vagy csak kivételesen, hézagpótló jelleggel engedik meg, vagy a tiltás ellenére eltűrnek, hogy a jogértelmezés leple alatt a fennálló jogszabályokat kiegészítsék a jogalkalmazó szervek.

A **jogalkotás** a kifejezetten jogalkotói hatáskörrel felruházott állami szervek tudatosan és kizárólagosan jogi normák létrehozására irányuló tevékenységét jelenti.

A jogalkotó szerv amikor valamely társadalmi viszonyt rendez, szabályoz, nem egy konkrét egyedi esetet kíván elbírálni, mint a bíró, hanem a társadalmi viszonyt, az abban megnyilvánuló

nuló emberi magatartásokat általánosságukban, tipikus vonásaikban igyekszik megragadni, elvonatkoztatva egyedi és esetleges mozzanataiktól. A jogalkotó célja a társadalmi viszony jövőbeni és előre történő szabályozása.

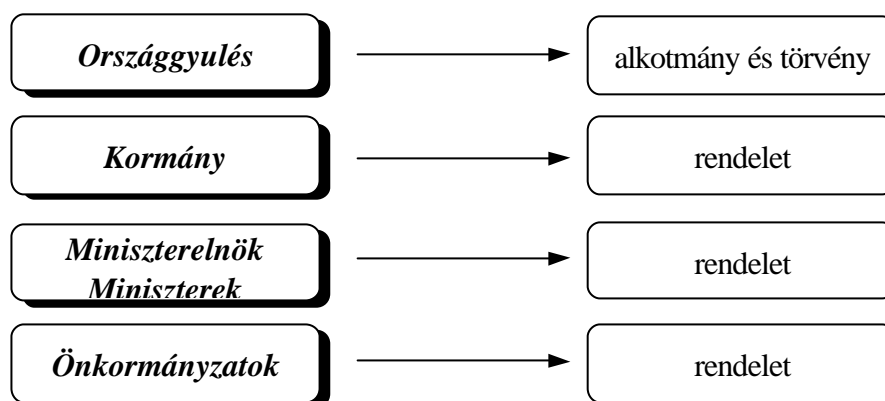
4.2.2. A jogforrás fogalma, a jogforrási hierarchia

A jogforrás kérdésköre a jogi norma keletkezésének és megjelenésének körülményeire utal. A jogforrás fogalma két értelemben is használható: egyrészt jelenti a jogot létrehozó szervet, másrészt pedig a megalkotott jogi szabályt.

A jogforrás anyagi értelemben, azaz **belso jogforrás** azt a tényezőt jelenti, amelytol a jog származik, ez az állam, illetve annak jogalkotó hatáskörrel felruházott szerve, amely létrehozza, kibocsátja a jogi normát (például: országgyűlés, képviselőtestület).

A jogforrás alaki értelemben, azaz a **külso jogforrás** azt a jelenséget, megnyilvánulási formát jelenti, amelyben a jog megjelenik, amelybol megismerhető a jogi norma, ez a jogszabály (a megalkotott törvény, rendelet).

A Magyar Köztársaságban az Alkotmány és ennek nyomán a jogalkotásról szóló 1987. évi XI. törvény szabályozza, mely állami szervek milyen jogalkotó hatáskörrel rendelkeznek:

A **jogforrások hierarchiája** az állami szervek által létrehozott jogforrások alá-fölérendeltségi viszonyát jelenti egy adott állam jogforrási rendszerében. A megkülönböztetés alapja az, hogy a kibocsátó állami szerv hol helyezkedik el az állami szervek rendszerében, a magasabb rangú nagyobb értékű jogszabályt bocsáthat ki.

A jogforrási hierarchia következtében az alacsonyabb rangú jogszabály nem lehet ellentétes a magasabb rangú jogszabállyal, nem tartalmazhat olyan előírásokat, amelyek összeütközésben vannak a magasabb rangú jogforrás tartalmával. Alapelv, hogy ha különböző szintű jogforrások rendelkezése egymással ellentétesek, az alacsonyabb rangú jogforrás érintett rendelkezései érvénytelenek.

4.3. A JOGI NORMA ÉS A JOGSZABÁLY

4.3.1. A jogi norma fogalma és szerkezete

A jogi norma a jog legkisebb, még önmagában értelmes egysége, amelyik egy teljes, értelmezhető, alkalmazható magatartást szabályoz. Nem feltétlenül egy helyen, egyetlen paragrafusban kerül megfogalmazásra, megjelenésében a logikai egység a döntő.

A jogi normát más szóval nevezik jogi szabálynak, jogszabálynak is.

A jogi normának három szerkezeti eleme van. A tényállás (hipotézis), a rendelkezés (dispozíció) és a jogkövetkezmény (szankció).

A **tényállás** egy adott társadalmi viszony jogi szabályozást igénylo részének elvont szabály formájában való kifejezése, egy olyan helyzet feltételezése, amely bekövetkezése esetére a jogszabály következő elemét - a rendelkezést - alkalmazni kell, vagy lehet.

"Ha valaki másnak jogellenesen kárt okoz"

A **rendelkezés** a tényállásban meghatározott feltétel megvalósulása esetére bizonyos magatartást ír elő: parancsol, tilt, megenged.

"... a károkozó személy köteles megtéríteni az okozott kárt,"

A **jogkövetkezmény** nem más, mint a tényállás megvalósítása esetére kilátásba helyezett elony pl. elismerés, jutalom, kedvezmény (pozitív szankció) vagy hátrány pl. büntetés, magatartásra kötelezés (negatív szankció).

"... elmulasztása esetén a bíróság végrehajtható ítélettel kártérítésre kötelezi."

A jogi norma szerkezeti elemei közül az első kettő a legtöbb jogszabályban, mint alaki jogforrásban, megtalálható, a harmadik elemet azonban gyakran valamely más jogszabály, sőt jogág (pl. büntetőjog) tartalmazza.

4.3.2. A jogszabály fogalma és fajtái

A jogszabály fogalmát a hazai szakirodalomban többféle értelemben használták, így a jogi normával azonos értelemben is, de egy alaki jogforrási forma (törvény, rendelet) értelmében is.

A jogszabály fogalma alatt az egy állami aktussal elfogadott jogi normák összességét, egy jogalkotási egységet értjük, például a földmérési és térképészeti tevékenységről szóló 1996. évi LXXV. törvény.

Hazánkban az alábbi jogszabályokat különböztetjük meg: az alkotmány, a törvény, a Kormány, elnöke, valamint tagjai rendelete és az önkormányzati rendelet.

Ugyanakkor fontos megjegyezni, hogy az igazságszolgáltatás, a bírói gyakorlat egyre jelentősebb szerepet tölt be a jogforrások rendszerében, ezen kívül a jogalkotó szerv más normaformában is rendelkezhet (pl. kormányhatározat).

Az állampolgári jogok érdemi garanciális követelménye, hogy **az állampolgár jogait és kötelezettségeit csak jogszabályi formában lehet előírni.**

4.3.2.1. Az Alkotmány

Az **Alkotmány** a legmagasabb szintű jogforrás, az Országgyűlés által alkotott különleges törvény, minden más jogszabálynak meg kell felelnie az Alkotmánynak, a jogszabályok végső soron az Alkotmányból merítik érvényességüket. Mint említettük, az Országgyűlés az Alkotmány megállapításáról és módosításáról kétharmados (az eredeti létszámhoz viszonyított) többséggel szabadon, korlátozás nélkül dönt. Az Alkotmány rendelkezéseinek értelmezését a törvény az Alkotmánybíróság hatáskörébe utalja.

4.3.2.2. A törvény

A **törvény** az Országgyűlés által megalkotott és kibocsátott aktus. A törvény az Országgyűlés szuverén megnyilatkozásának fő formája. Az Országgyűlés az állami tevékenység meghatározó kérdéseiről, az alapvető viszonyok szabályozásáról törvényben dönt. Az alkotmány meghatározza a kizárólagos törvényhozási tárgyak körét, amikor kimondja "az alapvető jogokra és kötelezettségekre vonatkozó szabályokat törvény állapítja meg". (Alkotmány 8. §. (2) bek.)

Az Országgyűlés a törvények egy részét egyszerű többségi szavazattal, más részüket kétharmados (a jelenlévő országgyűlési képviselők kétharmada) szavazati aránnyal fogadja el (pl. a lelkiismereti és a vallásszabadságról, a nemzeti és etnikai kisebbségek jogairól, az állampolgárságról szóló törvény).

A kétharmados törvények a jogforrási hierarchiában egyébként nem foglalnak el megkülönböztetett helyet, minden törvény egyenrangú.

4.3.2.3. A rendelet

Jogrendszerünk a rendelet alkotás több szintjét különbözteti meg.

A **kormány rendeletet** bocsáthat ki a maga feladatkörében. Ez az Alkotmányban szereplő rendelkezés lehetővé teszi az eredeti módon történő rendeleti szabályozást. A jogalko-

tásról szóló törvény a rendeleti jogalkotás másik jogcímét is ismeri: a Kormány törvényben kapott felhatalmazás alapján is adhat ki rendeletet. A kormányrendelet törvénnyel nem lehet ellentétes.

A **Kormány tagjai** - a miniszterelnök és a miniszterek - feladatuk ellátása körében **rendeletet** adhatnak ki, ezek azonban törvénnyel vagy a Kormány rendeletével és határozatával nem lehetnek ellentétesek. A szabályozás szerint nincs szintbeli különbség a miniszterelnöki és miniszteri rendelet között.

A települési **önkormányzat képviseltestülete** feladatkörében **rendeletet** alkothat, amely nem lehet ellentétes magasabb szintű jogszabállyal. A képviseltestület önkormányzati rendeletet alkot - a törvény által nem szabályozott helyi társadalmi viszonyok rendezésére (eredeti szabályozás) valamint a törvény felhatalmazása alapján, annak végrehajtására. A képviseltestület rendelettel állapítja meg például az önkormányzat szervezeti és működési szabályzatát, az éves költségvetést, a helyi adókat, a helyi népszavazás és népi kezdeményezés lebonyolításának szabályait.

4.3.3. Az állami irányítás egyéb jogi eszközei

A jogalkotási törvény a jogszabálynak nem minősülő állami normatív aktusok sajátos csoportjaként különbözteti meg az állami irányítás egyéb jogi eszközeit, amelyek nem általános érvényűek, hanem az államigazgatási szervek vezetését, irányítását szolgálják, ezek egy része a klasszikus értelemben vett belső rendelet körébe sorolható (pl. kormányhatározat, miniszteri utasítás, minisztériumi iránymutatás).

Határozat: az Országgyűlés, a Kormány, a kormánybizottságok és önkormányzatok határozatban szabályozzák az általuk irányított szervek feladatait, saját működésüket, és állapítják meg a feladatkörükbe tartozó terveket.

Utasítás: a miniszter és az országos hatáskörű szerv vezetője irányítási jogkörében a közvetlen irányítása alá tartozó szervek tevékenységét szabályozó utasítást adhat ki.

Szabvány: a miniszter és az országos hatáskörű szerv vezetője a rendszeresen ismétlődő műszaki-gazdasági és technológiai feladat megoldási módját, termék, termény vagy szolgáltatás jellemzőinek meghatározását állami szabványként állapíthatja meg.

A Magyar Nemzeti Bank elnöke **jegybanki rendelkezést**, a Központi Statisztikai Hivatal elnöke **statisztikai közleményt** adhat ki.

A jogi iránymutatások

Az Országgyűlés és a Kormány **irányelvben** általános érvényű célokat, programokat határoz meg, **állásfoglalásban** jogszabályokat értelmezhet.

A miniszter és az országos hatáskör szerv vezetője **irányelvben** ajánlást ad a jogszabály végrehajtásának fő irányára, módszerére, **tájékoztatóban** olyan tényt és adatot közöl, amelyet a jogszabály végrehajtásáért felelős szervek feladata teljesítéséhez ismernie kell.

4.3.4. A nemzetközi szerződések a jogforrások rendszerében

Az államok a nemzetközi szerződésekben jórészt közvetlenül egymás irányába vállalnak kötelezettségeket és teljesítik azokat, ezeket a szerződéseket közzé kell tenni.

Vannak olyan nemzetközi szerződések, amelyek érintik az állampolgárok jogait és kötelezettségeit, magán- és jogi személyek számára közvetlenül és általános érvennyel állapítanak meg jogokat és kötelezettségeket, ezeket a szerződéseket törvénnyel, kormányrendelettel vagy miniszteri rendelettel ki kell hirdetni. A nemzetközi szerződések a kihirdetéssel a belső jog forrásává válnak.

Az Alkotmány szerint a Magyar Köztársaság jogrendszere elfogadja a nemzetközi jog általánosan elismert szabályait (7.§. (1) bek.). Ezek minden további közreműködés nélkül a magyar jog részei, vállalt kötelezettségként.

4.4. A JOGSZABÁLYOK ÉRVÉNYESSÉGE ÉS HATÁLYA

4.4.1. A jogszabályok érvényessége

A jogforrás, jogszabály érvényessége annak **kötelező erejét** jelenti. Az érvényes jogforrás létrejöttének alapvető feltétele a **jogalkotó hatáskör**, ez azt jelenti, hogy az adott szervnek az érintett társadalmi viszony szabályozására van jogszabályban rögzített jogalkotásra való feljogosítása.

Fontos érvényességi feltétel, hogy a jogszabály **illeszkedjék a jogforrási hierarchiába**, magasabb rendű jogforrással ne legyen ellentétes.

A jogszabályok érvényességi kelleke a létrehozására irányuló **eljárési szabályok megtartása**, a jogalkotás eljárási szabályai alkotmányos jelentőségűek.

A jogszabályok **kihirdetése** nélkül a megfelelő magatartás nem várható el, ezért a kihirdetés is érvényességi követelmény.

4.4.2. A jogszabályok hatálya

A jogszabály **hatályossága** azt jelenti, hogy annak alapján adott területen és időben, meghatározott személyekre nézve jogviszonyok keletkezhetnek, módosulhatnak, megszűnhetnek, azaz a jogszabályban foglaltak **alkalmazandók, végrehajthatók**. Ennek figyelembevételével területi, időbeli és személyi hatályról beszélhetünk.

A **területi hatály** azt a földrajzi területet jelzi, ahol a jogszabály kifejtheti hatását. A központi szervek általában az ország egész területére kiterjedően rendelkeznek, de alkothatnak olyan jogszabályt is, amely csak egy meghatározott területre vonatkozik.

A helyi szervek, önkormányzatok csak működési területükre kiterjedően rendelkezhetnek, a megyei önkormányzat a megyére, a települési önkormányzat a község, város területére alkothat jogszabályt, önkormányzati rendeletet.

Az **időbeli hatály** azt az időtartamot jelenti, amely alatt a jogszabály az életviszonyok alakítója. Általános elv, hogy a jogszabályoknak visszaható hatálya nincs.

A jogszabályban meg kell határozni a hatálybalépés időpontját, kivételesen azonban előfordul, hogy más jogszabály lépteti hatályba. A jogszabály hatálybaléptetésének időpontját úgy kell meghatározni, hogy kelles idő maradjon a végrehajtásra való felkészülésre. A jogszabály hatálybaléptetésének előfeltétele a jogszabály kihirdetése, amely országos érvényű jogszabály esetén a Magyar Közlönyben történik.

A jogszabály **hatályát veszti**, ha más jogszabály hatályon kívül helyezi, ha a meghatározott idő lejárt vagy, ha az Alkotmánybíróság megsemmisíti.

A jogszabály **személyi hatálya** azon személyek körének a meghatározását jelenti, akikre a jogszabály jogot vagy kötelezettséget hárít. A jogszabályok általában hatályosak az ország területén lévő nem magyar állampolgárokra is, ha nem, ennek ki kell tennie a jogszabályból. A magyar állampolgárokat külföldi tartózkodásuk idején is kötelezik a magyar jogszabályok.

A rendszerváltozás időszakában felmerült alkotmányossági kérdésben miszerint a rendszerváltozás előtti jogszabályok érvényesek-e és hatályosak-e, az Alkotmánybíróság úgy foglalt állást, hogy a "régi" jogszabályok érvényesek és hatályosak, ugyanakkor minden jogszabálynak az új Alkotmány rendelkezéseinek kell megfelelni, az alkotmányossági vizsgálaton a "régi és az új" szabályok egyaránt részt vesznek.

4.5. A JOGSZABÁLYOK MEGJELÖLÉSE, KIHIRDETÉSE ÉS KÖZZÉTÉTELE

4.5.1. A jogszabályok megjelölése

A jogszabály megjelölése utal annak kötelező erejére és segítséget nyújt a jogalkalmazó szervek, a jogkereső közönség számára.

A jelölésből ki kell tűnnie a jogalkotó szerv jellegének, a jogalkotó megnevezésének, neve rövidítésének, a jogi norma formájának, a jogszabály számának, megnevezésének és címének.

A **törvényt** a kihirdetés évével és római számmal kell jelölni: az 1997. évi CXLI. számú törvény az ingatlan-nyilvántartásról.

A **kormányrendeletet** folyó arab sorszámmal kell jelölni, amit a kihirdetés évének számával kell törni és ezt követően feltüntetni a kihirdetés dátumát (hónap, nap), a zárójel után a Korm. rövidítést: 253/1997. (XII.20.) Korm. számú rendelet az országos településrendezési és építési követelményekről.

A **kormány tagjainak** (miniszterelnök, miniszter) **rendeletének** megjelölése a kormányrendelethez hasonló módon történik azzal, hogy a miniszterelnök, illetve minisztérium hivatalos rövidítésére utalni kell: 109/1999.(XII.29.) FVM rendelet az ingatlan-nyilvántartásról szóló 1997. évi CXLI. törvény végrehajtásáról.

4.5.2. A jogszabályok kihirdetése és közzététele

A jogszabályok közzététele nem azonos kihirdetésükkel. A **kihirdetés** szűkebb fogalom, a jogszabálynak, jogilag szabályozott módon, meghatározott helyen és formában történő nyilvánosságra hozatala, amely a jogszabály érvényességi feltétele. Kihirdetni csak a jogszabályokat kell.

A **közzététel** a jogszabály szövegének a kihirdetést követő és kezelhető formában történő megjelentetése. Az állami irányítás egyéb eszközeit kihirdetni nem kell, csupán közzétenni.

Az országos jogszabályok kihirdetése csak a Magyar Köztársaság hivatalos lapjában a **Magyar Közlöny**-ben történhet. A Magyar Közlönyben kerülnek közzétételre továbbá az Országgyűlés, a Kormány határozatai, jogi iránymutatásai, a Legfelsőbb Bíróság irányelvei és elvi döntései, nemzetközi szerződések, személyi kérdésekben hozott döntések.

A **Határozatok Tára** is hivatalos lap, azokat a határozatokat közli, amelyeknek e lapban történő közzétételét a Kormány elrendelte.

A Magyar Közlönyt és a Határozatok Tárát a Miniszterelnöki Hivatal szerkeszti.

A minisztériumok **hivatalos lapot** - tárcalap - adhatnak ki az utasítások, jogi iránymutatások közzététele végett. A Földművelésügyi és Vidékfejlesztési Minisztérium tárcalapja a Földművelésügyi Értesítő, a Belügyminisztériumé a Belügyi Közlöny.

Az önkormányzati jogszabályok (rendeletek) kihirdetéséről a helyi önkormányzatok a helyben szokásos módon gondoskodnak, de adhatnak ki hivatalos lapot is.

A jogszabályok eredeti és hiteles megismerési forrásai a hivatalos lapok, eredetiek, mert a jogszabályok itt jelennek meg először, és hitelesek, mert ha a szöveget illetően kétség merül fel, a hivatalos lapban közölt szöveg az irányadó.

A jogalkotás folyamat, nap mint nap új jogszabályok jelennek meg, nagy tömegű joganyagot kell figyelemmel kísérni. A jogalkalmazói munka megkönnyítését szolgálják a különböző jogszabálygyűjtemények, ezek egy része hivatalos, más részük nem hivatalos. A **Törvények és rendeletek hivatalos gyűjteménye** az évenként megjelenő jogszabályokat foglalja egy kiadványba. A **Hatályos jogszabályok gyűjteménye** hivatalosnak tekinthető.

Az **egységes szerkezetbe foglalás** az a módszer, amely az alapjogszabályt és a végrehajtására vonatkozó jogszabályokat oly módon foglalja egységbe, hogy az alapjogszabály egyes szakaszait, bekezdéseit közvetlenül követik a végrehajtási szabályok megfelelő szakaszai, bekezdései.

A hagyományos jogszabály nyilvántartási módszerek már nem igazán felelnek meg a modern jogalkalmazás követelményeinek. Elterjedőben van a számítógépes nyilvántartás, és a joganyag CD-lemezen történő megjelenítése.

4.6. A JOGÉRVÉNYESÜLÉS

A jogi szabályozás akkor tudja feladatát betölteni, a társadalmi viszonyok alakulását befolyásolni, ha előírásait a társadalom tagjainak túlnyomó többsége követi, illetve a jogi előírásokat megszegő kisebbséggel szemben az állam hátrányos intézkedéseket, szankciókat alkalmaz, hogy így kényszerítse a jogsértőket, de a társadalom egészét is a jogszabályok betartására.

A **jogérvényesülés** az a folyamat, amelyben a jogszabály az emberek megtartásában megvalósul.

A jogérvényesülés két módja különböztethető meg: a jogkövetés és a jogérvényesítés (jogalkalmazás).

4.6.1. A jogkövetés

Jogkövetésnek azt a magatartást nevezzük, amelyik a jogszabályok előírásainak megfelel, és nem sért egyetlen, érvényes jogi normát sem.

Minden emberi magatartás a jogszabályoknak való megfelelés szempontjából vagy jogkövetés vagy jogsértés. A jogkövetés objektív jelleg, a magatartás attól függetlenül jogkövetés, hogy annak jogszabályos jellege tudatosodik-e az emberben.

A jogsértés minden olyan magatartás, amely nem tartozik a jogkövetés körébe.

4.6.2. A jogviszony sajátosságai

A **jogviszonyok** meghatározott személyek között a jogérvényesülés során létrejött viszonyok. A jogviszonyok emberek közötti viszonyok, társadalmi viszonyok

A jogviszonyban lévők a jogviszony alanyainak, **jogalanyoknak** nevezzük. Jogalanyok azok, akik jogok és kötelezettségek hordozói lehetnek, a jogalanyok ezen képessége a **jogképeség**.

A jogviszony alanyait három csoportra bontjuk: a természetes személy, azaz az ember, a jogi személyek és az állam.

A természetes személy képessége, hogy **saját cselekményével** szerezhet jogokat és vállalhat kötelezettségeket (**cselekvőképesség**).

A jogi személy az emberek olyan együttese, amelynek jogképességét a jogszabályok elismerik. A jogi személy jogképessége célhoz kötött. A jogi személynek nincs cselekvő képessége, ezért kizárólag képviselője útján cselekszik.

A jogviszony **tárgya** az, amire a jogviszony irányul, azaz a jogalanyoknak az a magatartása, amelyre az alanyi jogosultságok és kötelezettségek vonatkoznak.

A jogviszony **tartalmát** azok az alanyi jogosultságok és jogi kötelezettségek jelentik, amelyek a jogalanyokat megilletik, illetve terhelik. Az alanyi jog (jogosultság) a jogalany számára a jogszabály által biztosított magatartás, amellyel szemben a jogviszony másik alanyának kötelezettsége áll, ennek megvalósulását végso soron az állam kényszerítő ereje biztosítja.

4.6.3. A jogi tények

A jogilag releváns tények, röviden a **jogi tények** mindazon körülmények, események és magatartások, amelyeknek a jogi normák jogi jelentőséget tulajdonítanak, amelyekhez a jogszabályok a jogviszonyok keletkezését, változását vagy megszűnését fuzik.

A jogi tényeknek két nagy csoportja van: az emberi magatartások és az objektív események.

Az emberi magatartások jogszerűek vagy jogellenesek lehetnek. A **jogügyletek** (jogi aktusok) azok a jogszerű magatartások, amelyek tudatosan arra irányulnak, hogy jogviszonyt hozzanak létre, változtassanak vagy szüntessenek meg.

4.7. A JOGALKALMAZÁS

A **jogalkalmazás** az állami, illetve az állam által erre feljogosított más szervezet tudatos tevékenysége, amelynek során jogilag szabályozott eljárás keretében a jogalanyok között egyedi jogviszonyokat állapítanak meg, létesítenek, változtatnak, szüntetnek meg. A jogalkalmazói intézkedés (aktus) végrehajtása végső soron kikényszeríthető.

A jogalkalmazói tevékenység általános feladata az általános kötelező jogszabályok minden esetben történő érvényesítése, konkrét feladata a jogalkalmazói tevékenység közvetlen ellátása, egy adott meghatározott ügy rendezése.

A jogalkalmazás folyamatában három fő mozzanatot különböztethetünk meg: a tényállás megállapítása, a jogszabály értelmezése és a határozat meghozatala.

- ◆ A **tényállás megállapítása** során a jogalkalmazó feladata a jogilag releváns (értékelhető) tények megállapítása. A jogszabály útmutatást ad, hogy egy konkrét jogesetnek melyek a társadalmi, s ennek következtében jogilag is lényeges elemei.
- ◆ A **jogszabály értelmezés** lehet jogalkotói értelmezés vagy jogalkalmazói értelmezés.

A jogalkotói értelmezés lényege, hogy a jogszabály valódi vagy pontos értelmét maga a kibocsátó állapítja meg. Ez az értelmezés a szabály valamennyi címzettjét kötelezi.

A jogalkalmazói értelmezés azt jelenti, hogy az adott jogszabály értelmét a konkrét eset eldöntése során a jogalkalmazó tárja fel döntésében, illetve annak indokolásában.

A jogértelmezésnek négy módszerre alakult ki:

A **nyelvtani** értelmezés során a nyelvtan szabályai segítségével tárható fel a jogszabály tartalma, elemezhető a nyelvi kifejezések és fogalmak szótani, a szöveg mondattani szabályai szerint.

A **logikai** értelmezés a formális logika alkalmazását jelenti. A nyelvtani és logikai értelmezés a jogértelmezés alsó szakasza.

A **rendszerint** értelmezés során a jogszabály tartalmát összevetik más tételekkel, jogintézményekkel, megvizsgálják a jogrendszerrel, jogágakkal való összefüggéseit.

A **történeti** értelmezés keretében a jogszabály keletkezése és fejlődése társadalmi körülményeiből következtetnek annak valós tartalmára. A rendszerint és a történeti értelmezés jelenti a jogértelmezés felső szakaszát.

- ◆ A **határozathozatal, döntés**

A határozathozatal a jogalkalmazás folyamatának záró muvelete, amely magába foglalja a tényállás jogi minosítését és a jogkövetkezmények megállapítását. Ha a határozat elleni jogorvoslati lehetoséget kimerítették, a határozat jogeros és végrehajtható.

4.8. A JOG TAGOZÓDÁSA

A **jogrend** alatt a társadalmi viszonyok kello mértéku jogi szabályozottságát értjük.

A **jogrendszer** egy adott állam hatályos jogszabályainak rendezett összessége, a jogszabályok meghatározott elvek szerinti tagozódása.

A modern államokban az egyes jogszabályok nem rendszertelen (kaotikus) halmazként léteznek, hanem egymással összefüggo, egymáshoz kapcsolódó és többé-kevésbé következetesen kiépített rendszert alkotnak.

Az egyes jogrendszerekben a belso tagozódás a történelmi körülményeknek és a jogi szabályozás hagyományainak, sajátosságainak megfeleloen alakult.

A kontinentális jogrendszerekben a joganyag rendszerezésének alapjává a közjog és magánjog megkülönböztetése vált. A felosztást a római jogra vezetik vissza, tehát az elhatárolás alapja az, hogy jog a közérdeket vagy magánérdeket szolgál elsosorban.

Az angolszász jogrendszerben a megkülönböztetés alapját az egyes jogintézmények (pl. szerződés, felelösség, jogsértés, buncselekmény, eljárási formák) valamint a common law és az equity law képezik.

A jog a jogrendszeren belül a különböző **jogágakra** tagozódik, a jogi szabályozás tartalmi jegyei a szabályozott társadalmi viszonyok alapján, figyelembevéve a jogi szabályozás módszerét, jogi dogmatikáját is. A társadalmi viszonyok állandó változásban, mozgásban vannak, ezért a jogrendszer belso tagozódása is változik, a jogágak új joganyaggal bővülnek, új jogágak alakulnak ki.

Az egyes jogágak közötti határok nem merevek, egymást kiegészítve alkotják az egységes jogrendszert. A teljesség igénye nélkül az alábbi jogágakat említjük meg: alkotmányjog, közigazgatási jog, büntető jog, polgári jog, családi jog, munkajog, pénzügyi jog, nemzetközi jog, eljárási jogok.

A jogrendszer egy más fajta csoportosítása is ismeretes.

Az **anyagi jog** azoknak a jogszabályoknak az összessége, amelyek a társadalmi viszonyokat, a követendo magatartás tartalmát szabályozzák. Így például "Aki másnak jogellenesen kárt okoz, köteles azt megtéríteni" (Ptk. 339. §. (1) bek. első mondata).

Az **alaki jog** körébe azok a jogszabályok tartoznak, amelyek megállapítják az anyagi jogszabályok kikényszerítésének módját. "A kártérítési per a károkozás helyének a bírósága, illetve az előtt a bíróság előtt is megindítható, amelynek területén a kár bekövetkezett." (Pp. 37. §.)

4.9. ELLENORZO KÉRDÉSEK, FELHASZNÁLT JOGSZABÁLYOK ÉS IRODALOM

4.9.1. Felhasznált jogszabályok és irodalom

§ Az 1987. évi XI. törvény a jogalkotásról

Alkotmánytan.

Szilágyi Péter: **Jogi alaptan.** Osiris. Budapest, 1998

4.9.2. Ellenorzo kérdések

1. Mi a jog fogalma?
2. Mi szabályozza az állami szervek jogalkotói hatáskörét?
3. Mit jelent a jogforrások hierarchiája, vázolja a Magyar Köztársaság jogforrási rendszerét!
4. Példával mutassa be a jogi norma szerkezeti elemeit!
5. Mit jelent a jogszabály érvényessége és hatályossága?
6. Sorolja fel az állami irányítás egyéb jogi eszközeit!
7. Ismertesse a jogalkalmazás fő mozzanatait!